

ŽENSKI ALPINISTIČNI TEČAJ V VRATIH LETA 1949

WOMEN'S ALPINE COURSE IN VRATA IN 1949

UDK: 796.52-055.2:331.362(497.4VRATA)*1949*

Jure K. Čokl

IZVLEČEK

Ženski alpinistični tečaj v Vratih leta 1949 je bil prvi plezalni tečaj na Slovenskem, ki je bil organiziran izključno za ženske. Glede na omejene zmožnosti, ki jih je imela povojna generacija alpinistov, je bil organiziran dobro in tako tečajnicam kot inštruktorjem ponudil najboljše alpiniste in predavatelje, kar jih je takrat bilo. Hkrati pa je pokazal tudi na podrejenost žensk v alpinizmu povojnega obdobja in pomanjkljivosti, ki so z današnjega vidika nesprejemljive.

Ključne besede: alpinizem, tečaj, ženski alpinizem, plezanje, šola

ABSTRACT

Women's mountaineering course in Vrata valley in 1949 was the first climbing course on our soil, organized exclusively for women. Given the limited capabilities of the post-war generation of Slovenian mountaineers, it was well organized and offered the best mountaineering lecturers as instructors available at the time. At the same time, the course also showed the subordination of the role of women in the alpinism of the post-war period and the deficiencies, that are unacceptable from the present point of view.

Keywords: gymnastics, sport, women's exercise, Sokol, cycling, mountaineering

UVOD

Leta 1945 je predhodnik Planinske zveze Slovenije, Slovensko planinsko društvo oziroma krajše SPD, po navodilih krovnega organa, Planinske zveze Jugoslavije (Planinarski savez Jugoslavije), začel uresničevati idejo, da bi planinstvo postalo množična dejavnost, v katero bi vključili delovne ljudi iz vse države. Jože Pretnar v prvi številki *Planinskega vestnika* leta 1945 takole povzame, kako si je takratna ideologija zamišljala namen udeleževanja v gorah:

Naša bodoča planinska organizacija mora zajeti čim širše množice. To velja najbolj za Slovenijo, ker je tipična planinska pokrajina. Delovnemu človeku, pa naj bo star ali mlad, šibek ali krepak, bolj ali manj šolan, nudi planinstvo toliko plemenitega užitka, ga telesno in duševno tako zelo krepi, dviga in vzgaja, da ga nihče, ki ga je enkrat okusil, ne more več pogrešati. Zato nastaja za našo planinsko organizacijo važna naloga, da v bodoče v še večji meri kot dosihdob posveča skrb in delo vzgoji mladine v duhu planinstva nove dobe. V ta namen se morajo pri vseh podružnicah ustanoviti posebni mladinski odseki, zrelejši in izkušenejši mladinci pa pritegniti tudi k vodilnemu delu v društvenih odborih in strokovnih odsekih. Prav tako je treba čim tesneje sodelovati z drugimi množičnimi organizacijami (sindikalnimi, mladinskimi, ženskimi) in narodno vojsko ter po možnosti njihove predstavnike pritegniti v vodstvo društva. Še posebno važno pa bo prisrčno in skladno sodelovanje s telesnovzgojnimi društvi.¹

Isti avtor v nadaljevanju jasno začrta tudi smernice, v skladu s katerimi naj bi se razvijal alpinizem v Sloveniji in s tem tudi v Jugoslaviji:

Visoka raven, ki jo je doseglo Slovensko planinsko društvo v strmi in zimski alpinistiki, se mora vztrajno in načrtno dvigati s prirejanjem plezalnih tečajev in z organiziranjem visokogorskih ekskurzij. Že pred svetovno vojno so bile naše oči in misli obrnjene na vzhod, na Kavkaz in visoka gorovja ZSSR. Šola, ki so jo z lepim uspehom prebili naši odlični alpinisti v domačih in Zapadnih Alpah, nam bo omogočila še lepše uspehe na vzhodu. Upamo, da se nam bodo že v letu 1946 odprla vrata v visokogorski raj Kavkaza.

1 Pretnar, Jože. "Uvodna beseda." V: *Planinski zbornik 1945*, uredil A. Brilej, 1–8. Ljubljana: Planinsko društvo Slovenije, 1945, 5.

S tem se bo našemu planinstvu odprl nov svet in v nadaljnjih letih take možnosti razvoja in podviga, kakršnih nam zapad ni mogel več dati.²

Kako resno se je nova jugoslovanska oblast lotila skrbi za množično udejstvovanje v gorah, kaže tudi nagovor Zorana Poliča, ministra za notranje zadeve takratne Federativne ljudske republike Slovenije, v uvodniku prve številke *Planinskega vestnika* leta 1946:

Prav tako gledanje na planinstvo pa zahteva, da ga usmerjamo k resnični množičnosti. Vsak fizikulturnik mora ljubiti naše planine. Preko njih in na njih mora spoznavati lepote narave. V njihovem okrilju se mora otresti ozkosti in kot nov človek prispevati k novemu življenju, ki ga danes z vso odločnostjo gradimo na ruševinah starega sveta. Delavci in mladina morajo postati prvi ljubitelji naših planin. Ker so nosilci telesne vzgoje na sploh, morajo biti tudi najmočnejši oblikovalci novega duha in novih tradicij v raziskovanju naših planin, v iskanju njih lepote in v ustvarjanju popolnega soglasja med planinstvom in telesno vzgojo.³

Vodstvi Planinske zveze Jugoslavije ter Slovenskega planinskega društva sta se zavedali potenciala množičnega obiskovanja gora v najširšem kontekstu – saj ni bilo povezano z visokimi stroški, gore so bile relativno blizu vsemu prebivalstvu predhodnice samostojne Slovenije, hkrati pa je imelo planinstvo na slovenskih tleh bogato tradicijo. Seveda ne smemo pozabiti tudi tega, da gore na čelu s Triglavom predstavljajo del identitete slovenskega naroda. Vodstvi sta se tudi zavedali, da je stanje stroke na tem področju znova na začetni točki in da bo treba tiste, ki bodo tečaje organizirali, najprej izobraziti, organizacijo pa posodobiti. V ta namen je bil od 16. do 29. septembra 1947 organiziran zvezni tečaj za alpinistične inštruktorje, na katerega so povabili perspektivne mlade plezalce in alpiniste, ki so bili uveljavljeni že pred drugo svetovno vojno.

Iz domače republike pa so prišli že dobri alpinisti Marjan Keršič - Belač iz alpinističnega odseka Ljubljana, tovarniški delavec iz Železarne Jesenice Janko Šiler, Rado Kočevar, študent iz AO Ljubljana, dalje dijak Janko Blažej

² Prav tam, 8.

³ Polič, Zoran. "Planinstvo v novi dobi." *Planinski vestnik*, 46/1 (1946), 1.

in tovarniški delavec Janez Frelj z Jesenic, Stanko Anderlih iz Maribora in Aleksa Ivanc od AO Ljubljana.⁴

S tem so izobrazili kader, iz katerega naj bi pozneje črpali inštruktorje, ki naj bi sodelovali pri izvedbi in organizaciji alpinističnih tečajev. To je bil z vidika vzgoje novega rodu alpinistov tudi prvi korak, ki je tlakoval pot k sistematičnemu izobraževanju na tem področju.

Do druge svetovne vojne je bilo sicer pri nas organiziranih zelo malo alpinističnih tečajev in vsega pet alpinističnih šol, v prvih povojnih letih pa so samo med letoma 1946 in 1955 alpinistični odseki organizirali kar 192 alpinističnih zimskih in letnih tečajev. Leta 1946 je Alpinistični odsek Ljubljana prvi organiziral alpinistični tečaj na Kamniškem sedlu, drugi alpinistični odseki so to naredili leto pozneje. Na Kamniškem sedlu je leta 1947 tudi Gorska reševalna služba skupaj z jeseniškimi plezalcami organizirala alpinistični tečaj, na katerem so sodelovali alpinistični odseki iz Celja, Tržiča, Jesenic in Ljubljane.⁵ Na alpinističnih tečajih v letu 1947 in na zveznem tečaju za inštruktorje so sodelovale tudi ženske. Tečaja AO Ljubljana–Matica sta se leta 1947 udeležili Milena Hartman in Staza Černič,⁶ slednja se je istega leta udeležila tudi tečaja GRS na Kamniškem sedlu,⁷ zvezni tečaj za inštruktorje (prav tako leta 1947) pa je opravila Aleksa Ivanc.⁸ Žal se je tečaj AO Ljubljana–Matica leta 1947 končal tragično, na Dolgih stenah pod Grintovcem je namreč zdrsnila in se smrtno ponesrečila Milena Hartman.⁹

V tem času ženske niso objavljale nobenih prispevkov v *Planinskem vestniku*. Lahko jih sicer zasledimo v glavnem odboru Planinskega društva Slovenije (PDS, naslednik Slovenskega planinskega društva

4 Kostanjšek, Avgust. "Poročilo o zveznem tečaju za alpine inštruktorje (od 16. do 29. IX. 1947)." *Planinski vestnik*, 47/11-12 (1947), 282.

5 Mikša, Peter in Urban Golob. *Zgodovina slovenskega alpinizma*. Ljubljana: FRIKO, Mikša in partnerji, 2013, 61.

6 "Plezalni tečaj Alpinskega odseka ljubljanske podružnice PDS (Od 22. do 27. julija 1946)." *Planinski vestnik*, 46/2 (1946), 209.

7 Zupan, Franc. "Tečaj gorske reševalne službe FZS na Jermanovih vratih od 18. do 26. V. 1947." *Planinski vestnik* 47/6-7-8 (1947), 181.

8 Kostanjšek, "Poročilo o zveznem", 282.

9 Malešič, France. *Spomin in opomin gora*. Ljubljana: Didakta. 2005, 188.

– SPD)¹⁰ ter na smučarskih tekmah in pri drugih športnih dogodkih povezanih s planinstvom.¹¹ Vendarle pa jih je bilo toliko, da je vodstvo PDS presodilo, da je organizacija zveznega ženskega tečaja smiselna. Tako je bil leta 1949 v Vratih organiziran prvi republiški alpinistični tečaj namenjen izključno ženskam, ker naj bi bile te manj sposobne v tehniki plezanja in so zato preveč zaostajale za povprečno ravno pripravnikov.¹² Po kakšnem ključu so bile kandidatke nanj povabljeni, ni znano. Tega mi ni uspelo ugotoviti niti v pogovoru z udeleženko tečaja Danico Blažina¹³ niti s pomočjo dostopnih virov. Zakaj nanj ni bila povabljeni Staza Černič, udeležnica dveh predhodnih tečajev (leta 1947 v organizaciji AO Ljubljana–Matica in istega leta kot edina ženska na tečaju GRS), ne ve niti ona sama. Morda je razlog dejstvo, da je bila Staza Černič leta 1948 izključena iz Komunistične partije Jugoslavije zaradi podpore, ki jo je izkazala profesorju kemije na ljubljanski Tehniški fakulteti, ko se je znašel v politični nemilosti. Ker je bila v tistem času politična neoporečnost pomembna, je navedeni razlog verjeten, s takšno interpretacijo se strinja tudi Staza Černič.¹⁴ Preseneča tudi dejstvo, da med inštruktorji ne zasledimo Alekse Ivanc, udeležinke zveznega inštruktorskega tečaja leta 1947.¹⁵

"Bil je to eden prvih ženskih alpinističnih tečajev sploh, ker razen v Sovjetski Zvezi alpinske organizacije sličnih tečajev dosedaj niso prirejale,"¹⁶ je neznani avtor v Planinskem vestniku komentiral organizacijo prvega ženskega alpinističnega tečaja v Jugoslaviji. Ugotovitev je vsekakor točna, saj prej ni bilo nobenega podobnega tečaja, za njim pa samo še eden, leta 1951 na Korošici.¹⁷

10 "I. redna skupščina Planinskega društva Slovenije." *Planinski vestnik*, 46/1 (1946), 56.

11 "Športni podvigi in tekme v naših gorah." *Planinski vestnik*, 46/1, 68.

12 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 61.

13 Intervju z Danico Blažina. Intervju je 19. 5. 2018 opravil Jure K. Čokl, ki hrani tudi posnetek pogovora.

14 Intervju s Stazo Černič. Intervju je 4. 6. 2018 opravil Jure K. Čokl, ki hrani tudi posnetek pogovora.

15 "Ženski alpinistični tečaj." *Planinski vestnik*, 49/8–9 (1949), 213.

16 Prav tam, 214.

17 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 62.

Bili pa so tudi tečaji, na katerih so dekleta sodelovala povsem enakopravno z moškimi udeleženci, čeprav je bilo možnosti za to veliko manj kot v času po drugi svetovni vojni. Do druge svetovne vojne je bilo pri nas organiziranih vsega pet alpinističnih šol.¹⁸ Pred ustanovitvijo Turistovskega kluba Skala namreč pri nas sploh ni bilo organiziranega alpinističnega izobraževanja.¹⁹ V 20. letih 20. stoletja sta bila organizirana le dva alpinistična tečaja. Turistovski klub Skala ju je izvedel na Turncu v letih 1921 in 1926, v letih 1934, 1935 in 1936 pa je organiziral alpinistično šolo. V istem letu (1936) je Skala organizirala tudi poletni alpinistični tečaj na Okrešlju in zimski alpinistični tečaj na Voglu. Alpinistično šolo je Skala organizirala tudi v letih 1940 in 1941. Nekaj poletnih in zimskih visokogorskih plezalnih tečajev naj bi pred vojno organiziralo tudi Slovensko planinsko društvo.²⁰ Razlika med temi tečaji in zveznim tečajem za ženske je v tem, da so imele na prejšnjih tečajih ženske popolnoma enake pravice in dolžnosti kot moški tečajniki, na tečaju leta 1949 pa so bile ženske že v sami zasnovi tečaja postavljene v podrejen položaj, saj naj bi bile po mnenju organizatorja, torej vodstva takrat že nastale Planinske zveze Slovenije, manj sposobne v tehniki plezanja in so zato preveč zaostajale za povprečno ravniyo pripravnikov.²¹

Dosti drugače ni bilo niti v tujini. Če za zgled razvitega alpinizma tistega časa lahko jemljemo Veliko Britanijo, ženske niti tam niso imele enakopravnega položaja. Britanske plezalko so že davnega leta 1907 ustanovile Žensko alpinistično društvo (Ladies' Alpine Club), ker žensk v Alpinistično društvo (Alpine Club) niso sprejemali. Razlog naj bi bile njihove *"fizične in moralne pomanjkljivosti na področju alpinizma"*.²² Najbolj preseneča dejstvo, da se je Žensko alpinistično društvo v Veliki Britaniji priključilo Alpinističnemu društvu šele leta 1975. Leta 1973 so namreč prvič glasovali o spremembi statuta društva, ki bi dovoljevala

18 Prav tam, 61.

19 Mikša, Peter in Elizabeta Gradnik. *Trden kakor skala: kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2017, 11.

20 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 61.

21 Prav tam.

22 Walsh, Megan. *"Can't Keep Her Down: A Consolidated History of Women's Climbing Achievements."* Dostopno na: <https://www.climbing.com/people/cant-keep-her-down-a-consolidated-history-of-womens-climbing-achievements/> (dostop: 20. december 2018).

članstvo tudi ženskam. Za spremembo je bila nujna dvotretjinska večina, ki pa je podporniki spremembe niso dosegli. Leta 1974 so glasovanje kljub nasprotovanju nekaterih vplivnih članov ponovili in nov statut je bil sprejet. Obstoj posebnega ženskega društva tako ni bil več nujen, zato se je 150 članic včlanilo v Alpinistično društvo.²³

Ženskih plezalk kot sebi enakovrednih, razen redkih izjem, kot sta bila na primer Ciril Debeljak – Cic in Rado Kočevar, niso videli niti takratni slovenski mojstri plezanja. Dekleta so v gore ali poleti v plezališča (Paklenica, Makarska itd.) s seboj pogosto jemali, zato da bi jim delala družbo in kuhala, se spominja Danica Blažina. Spominja se tudi opazke Marjana Keršiča – Belača, ki je v letih po ženskem tečaju v Vratih ob njeni novici, da je opravila prvo ponovitev težke smeri v Ojstrici, pripomnil, da *"smer že ne more biti preveč težka, če jo je preplezala baba"*.²⁴ Smer, ki sta jo Danica Blažina in Rok Preložnik takrat preplezala, je Herletova smer, ki je še danes spoštovanja vreden plezalni dosežek, v kontekstu povojnega časa pa je bil še toliko bolj.

Očitno je tudi, da so plezalkе povojne generacije zgolj izjemoma smele plezati kot prve v navezi, kar je poleg Danice Blažina potrdila tudi Staza Černič.²⁵ Kar je protislovno – pred drugo svetovno vojno, v obdobju "alpinističnega matriarhata" Pavle Jesih in Mire Marko Debelak, sta bili slednji ne samo enakovredni, ampak celo boljši od večine takratnih plezalcev, če kot kriterij upoštevamo število prvenstvenih smeri, ki sta jih preplezali v vodstvu ali izmenično, in težavnost, ki sta jo bili sposobni preplezati.²⁶ Pavla in Mira sta plezali praviloma kot prvi v navezi, medtem ko alpinistke povojne generacije tega "privilegija", kot kaže, niso imele. S tega vidika je bila miselnost članov Turistovskega društva Skala naprednejša od miselnosti SPD, PDS in PZS v obdobju od leta 1945 do leta 1950.

²³ Band, George. *Summit: 150 Years of the Alpine Club*. London: Collins, 2006, 236.

²⁴ Intervju z Danico Blažina.

²⁵ Intervju s Stazo Černič.

²⁶ Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 41.

Udeleženske in udeleženci tečaja

Tečaja se je, glede na zapis v *Planinskem vestniku*, udeležilo trideset deklet in žena – dvanajst iz Trbovelj, sedem iz AO Ljubljana, šest iz Kranja, štiri iz Postojne, tri iz Škofje Loke, dve iz Celja ter po ena iz Slovenj Gradca, Mojstrane, Radovljice, Tržiča in Jesenic.²⁷ Številka je pravzaprav impresivna. Delno lahko tudi razberemo, kje so dekleta imela več možnosti za plezanje in kje manj. Posebej izstopajo trboveljski, ljubljanski in kranjski alpinistični odseki. V Trbovljah si lahko veliko število udeleženk razložimo z močnim planinskim društvom (Planinsko društvo Trbovlje), ki je bilo bazen tudi za alpinistke. Je pa tudi res, da so bile udeleženske tečaja z vidika plezanja zelo različno sposobne, kar se da razbrati tudi iz dnevnika Danice Blažina.²⁸ Na tem tečaju, kot rečeno, med povabljenimi tečajnicami Staze Černič ni bilo. Pravih razlogov, zakaj je na tečaj niso povabili, uradno ni nikoli izvedela. Prav tako ni jasno, zakaj med inštruktorje ni bila povabljena Aleksa Ivanc.

Iz dnevnškega zapisa Danice Blažina lahko delno sklepamo, katere alpinistke so bile povabljene, saj jih nekaj imenuje z imenom, kar pa ne more biti popolnoma zanesljiv vir. Poimenskega seznama udeleženk mi iz dostopnih virov ni uspelo pridobiti. Nekatera verjetna poimenska ujemanja:

- Mira Jug (poimenovana s priimkom),
- Milena – Milena Hartman,
- Nadja – Nadja Fajdiga,
- Olga – Olga Kekec.

Inštruktorji tečaja so v *Planinskem vestniku* poimensko navedeni: "Tečaj je vodil načelnik AO pri PZS, tovariš Tone Bučer, učitelji so bili tovariši Rado Kočever, Fran Zupan, Miha Verovšek, Evgen Vavken, Janez Zupet, Marjan Keršič, Dane Škerlj, Fredi Šerbec."²⁹ Danica Blažina v

27 "Ženski alpinistični tečaj", 213.

28 Blažina, Danica. *Dnevnik tečaja v Vratih leta 1949*. Dnevnik je del osebnega arhiva družine Blažina, kopijo in prepis hrani avtor članka.

29 "Ženski alpinistični tečaj", 213.

svojem dnevniškem opisu kot "nastavnika"³⁰ omenja tudi Janeza Brojana starejšega,³¹ ki pa v članku v *Planinskem vestniku* ni omenjen. Verjetno gre za nedoslednost pisca, saj je članek v reviji zgolj novica, objavljena v rubriki Društvene vesti.³² Na tem tečaju je bil kot tehnični vodja prisoten tudi Sandi Blažina, eden naših najboljših povojnih alpinistov, kar v svojem dnevniku opisuje njegova poznejša žena, Danica Pajer (Blažina).³³ Kot predavatelji pa so nastopili dr. Oskar Reya,³⁴ Janez Bučer³⁵ in Cene Malovrh.³⁶

30 Inštruktor.

31 Blažina, *Dnevnik tečaja v Vratih*.

32 "Društvene vesti." *Planinski vestnik*, 49/8-9 (1949), 210.

33 Blažina, *Dnevnik tečaja v Vratih*.

34 Dr. Oskar Reya je diplomiral leta 1925 iz fizične geografije na Univerzi v Beogradu in 1929 doktoriral na Univerzi v Zagrebu. Od 1926 je vodil Zavod za meteorologijo in geodinamiko pri Univerzi v Ljubljani, od 1933 je bil predavatelj na univerzi, 1947–1960 izredni profesor za meteorologijo. Kot vodja zavoda je razširil mrežo meteoroloških opazovalnic, objavljaj meteorološke podatke in pospeševal seizmološke meritve. Objavil je okrog 50 poljudnoznanstvenih člankov in del; 1946 je narisal prvo padavinsko karto Slovenije. 1950 je na univerzi vpeljal samostojni študij meteorologije na matematično-fizikalni osnovi in postavil temelje meteorologije v Sloveniji. 1954 je bil pobudnik ustanovitve Društva meteorologov. Voglar, Dušan, *odg. ur. Enciklopedija Slovenije*. 10. zvezek. Pt-Savn. Ljubljana: 1996, 189.

35 Ivan Bučer, slovenski pisatelj in alpinist, rojen 17. junija 1910 v Zagrebu, umrl 26. septembra 1950 na Jesenicah. Rodil se je v družini železniškega sprevodnika Antona Bučerja ter Antonije, rojene Zupančič. Osnovno šolo, šest razredov gimnazije in dva semestra učiteljsčja je dokončal v Ljubljani. Po odsluženju vojaški obveznosti leta 1930 se je zaposlil v trgovskem podjetju Bon-bon na Miklošičevi cesti v Ljubljani. Med vojno se je priključil osvobodilnemu gibanju, bil zaprt, pobegnil v Švico, leta 1944 postal vojak in januarja 1945 prešel na osvobodeno ozemlje Francije. Tu je bil sprva zvezni oficir pri 8. korpusu britanske armade, nato pa se je ukvarjal z repatriacijo jugoslovanskih vojakov. Ob vrnitvi v Ljubljano leta 1945 se je posvetil organizaciji in poučevanju na gozdarskih šolah – najprej v Ljubljani, nato v Mariboru in nazadnje v Kromberku pri Gorici, kjer je postal tajnik. V svojih planinskih predavanjih je doživetvo opisoval gorski svet in ljubezen do gora. 24. septembra 1950 se je s prijateljem Tonetom Svetino odpravil na Triglav. Ker se je v severni steni odtrgala skala, je padel in se hudo poškodoval. Umrl je dva dni pozneje v jeseniški bolnišnici zaradi embolije. Brilej, Arnošt. "Ivan Bučer (1910–1950). Ob obletnici njegove smrti." *Planinski vestnik* 53/9 (1953), 565.

36 Vincenc (Cene) Malovrh je leta 1941 diplomiral na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz geografije in zgodovine. V začetku leta 1946 je bil nameščen na mesto asistenta na Geografskem inštitutu, kjer je služboval do konca leta 1947. Leta 1956 je na Filozofski fakulteti v Ljubljani doktoriral z zagovorom teze O metodi geomorfološke analize gorate pokrajine z vidika ekonomske geografije. V letu 1948 se je zaposlil na Ekonomski fakulteti Borisa Kidriča v Ljubljani, kjer je bil imenovan v docenta in kasneje še v izrednega ter rednega profesorja. Na fakulteti je ostal do upokojitve leta 1985. Težišče njegovega dela je bilo v raziskovanju značilnosti funkcionalnih povezav in razmerij zmogljivosti faktorjev, ki se uveljavljajo kot gospodarsko-energijsko opredeljiva sestavina procesa družbene reprodukcije. Ekar, Franci. "Vincenc (Cene) Malovrh." Dostopno na: <http://www.gorenjci.si/osebe/malovrh-vincenc/1508/> (dostop: 20. december 2018).

S strokovnega vidika je bil tabor dobro organiziran, enako velja za inštruktorski kader, saj so organizatorji izbrali najboljše plezalce in inštruktorje, kar jih je bilo na voljo v tistem času.

Potek ženskega tabora v vratih

Tabor je potekal od 2. do 9. julija 1949. Termin je z vidika organizatorjev za tovrsten tečaj zelo primeren, saj je vreme v tem času večinoma stanovitno, dnevi pa dolgi in topli. V Vratih je tudi vsa potrebna infrastruktura za izvedbo tečaja – dovolj velika kočica za nastanitev (Aljažev dom v Vratih), vadbišče v neposredni bližini (tako imenovani Mali Triglav),³⁷ blizu pa je tudi cela vrsta možnih destinacij za plezanje.

Prvi dan, torej 2. julija 1949, so se tečajnice v Mojstrano pripeljale z vlakom, kar je bila tudi logistično najbolj smiselna rešitev. Danica Blažina v svojem dnevniku prve vtise opisuje takole:

Odhod iz Ljubljane dne 2. julija 1949 v Vrata. Na postaji v Ljubljani sem srečala najprej Sandija [Blažino, op. p.], zasedla sva prostor v prvem vagonu. Kmalu nato so prišla dekleta iz Trbovelj, Postojne in Ljubljane. Spoznala sem Polonco, malo prijetno dekletce. Prvi hip mi je zelo ugajala. Spravili sva UNRRA pakete³⁸ iz garderobe na vlak. Kar lepo število deklet se je že nabralo, spoznale smo se in kmalu nam je bila družba jako prijetna. Nastavniki so bili precej rezervirani in so se ločili od nas že prvi hip, ko je vlak odpeljal. Vožnja nam je bila kratka. Na Jesenicah je vlak bil ozak Jug Miri, da si je roko malo popraskala. Prva žrtev namazana z jodom nas je sprejela z osebo in duhom, ki ni preveč prijazen nosu (namreč jod). Tri postaje in že smo bili v Mojstrani.³⁹

Od tam so peš odšle proti Aljaževemu domu v Vratih. Njihovo prtljago so prepeljali z vozom.

37 Mali Triglav – velik balvan desno od Aljaževega doma (če smo obrnjeni proti Severni triglavski steni). Danes je tu postavljena tudi učna ferata oziroma zavarovana planinska pot. Na njem so se praktičnega dela vrhne tehnike učile mnoge generacije alpinistk in alpinistov.

38 Paketi UNRRA – konzerve in suha hrana, ki so jo po vojni k nam poslali zavezniki kot pomoč. Kratica UNRRA pomeni United Nations Relief and Rehabilitation Administration. Več o tem v: Ajlec, Kornelija. "UNRRA v Jugoslaviji in Sloveniji." *Prispevki za novejšo zgodovino*, 53/ 2 (2013), 79–99.

39 Blažina, *Dnevnik tečaja v Vratih*.

Program tečaja je bil zastavljen precej vojaško – spanje ob 21. uri, vstajanje ob 5. uri, telovadba, zajtrk in nato glede na vreme praktični ali teoretični del tečaja. Tak red je bil tečajnicam očitno sprejemljiv, Danica nima lepih spominov samo na drugi dan, ki je bil programsko povsem drugačen od ostalih:

Že v nedeljo zjutraj smo se zgodaj zbudile. Megla, ki je ležala okoli doma nam ni dajala poguma za najlepše vreme, pa danes je vse eno saj smo itak samo okrog doma in zdravniški pregled nam bo krajšal nedeljski čas. Kmalu se je pričela vsa ta komedija. Pisanje in merjenje se je vleklo skoraj v neskončnost in ko smo prišli, do tega da so nas poslali, do ½ hoje pod Rokave. Vračanje v teku da so nam končno izmerili poslednje utripe srca. Nato pa še ponovno pregled v zaprtem prostoru. Vse smo to srečno prestale nekatere z manjšimi hibami pa kljub temu sposobne plezanja. Ta dan je bil izmed vseh najbolj dolgočasen.⁴⁰

Zanimiv je podatek, da so morale udeleženske tečaja na zdravniški pregled, kar prej ni bilo običajno. Tudi to kaže na dobro organizacijo tečaja. Ker je bil pregledu namenjen cel dan, je bil ta relativno obsežen in natančen ter ga je lahko opravil zgolj zdravnik, prisoten s tem namenom. Da je šlo za obsežen pregled, kaže tudi podatek, da so kandidatke opravile tudi tako imenovani test "pod obremenitvijo". Morale so prehoditi vso pot pod Rokavi⁴¹ in teči nazaj, nato pa so jim izmerili srčni utrip.

40 Prav tam.

41 Visoki Rokav je najvišja gora v Sloveniji, na katero ne pelje označena pot. Z vrha je zelo lep pogled na Škrlatico in Oltar. Izhodišče za ta vzpon je Poldov rovt v Vratih. Rokavi so trije. Visoki (2646 m) je del grebena Oltar–Škrlatica, ki povezuje Martuljkovo skupino s skupino Škrlatice. Ta greben je eden najbolj nazobčanih v Julijcih, ki pa je v domeni alpinistov. Srednji (2589 m) in Spodnji (2500 m) pa sta vrhova stranskega grebena, ki poteka z Visokega proti jugu v smeri doline Vrat. Visoki Rokav kraljuje nad tremi idiličnimi visokogorskimi kronicami (Velika Dnina na zahodu, Na Jezerih na vzhodu in V kotlu na jugozahodu). Slednja ločuje Škrlatico in Rokave. Čeprav spadajo Rokavi v skupino Škrlatice, imajo mnogo značilnosti martuljskih gora, za katere velja naslednje: na vse strani prepadajo z globokimi stenami, ki se končajo šele v nižjih kronicah, ostre grebene in nazobčane stolpe prekinjajo globoke škrbine, ta svet je znan po množici zanimivih skalnih skulptur in žal tudi po izredni krušljivosti. Najgloblja škrbina je Rokavska škrbina (pribl. 2450 m) med Visokim in Srednjim Rokavom, ki se proti knici Na Jezerih spušča s strmim snežnim ozebnikom.

Danica Blažina navaja, da so zdravniški pregled vse prestale in tako dobile "dovoljenje" za udeležbo na tečaju: *"Vse smo to srečno prestale nekatere z manjšimi hibami pa kljub temu sposobne plezanja."*⁴²

Dekleta, ki so pregled prestala, so imela čas za različne druge aktivnosti, ki so bile na voljo: *"Smo se zabavale po svoje s hojo oziroma bolje rečeno lezenjem po gmajni, 'skretovi traverzi',⁴³ to je zunanja severna stena Aljaževega doma in pa po malem Triglavu. Največ sem bila te dni skupaj z Mileno, Lido, Miro, ki je kot mamica skrbela za nas tri otroke, več sem bila tudi s Polonco in Nadjo, ki smo si postale prijateljice že v vlaku."⁴⁴ Plezanje "skretove traverze" kaže na to, da so nekatere tečajnice že bile veščice plezanja in da jim plezanje večje težavnosti ni bilo tuje.*

Prvi dan po prihodu so "nastavniki" izkoristili za lastno plezanje, kar je precej logično, saj zaradi zdravniškega pregleda, namenjenega tečajnicam, niso imeli drugega dela. V tistem času je bilo v Vrata iz drugih koncev Slovenije težko in zamudno pripotovati, zato so izkoristili dejstvo, da so tam in imajo čas. Dodatna ugodna okoliščina je bila tudi ta, da jim ni bilo treba iskati soplezalcev. *"Nastavniki so tega dne bili v steni Triglava in so se proti večeru lačni in utrujeni vrnili v dom."*⁴⁵

Tretji dan (4. julij) je bil namenjen vzponu tečajnic in inštruktorjev na Triglav:

Ponedeljek je nastopil ob 5h smo vstale, fiskultura⁴⁶ in zajtrk ob 6h zbor in določitev programa in vzpona na Triglav. Vsa ekipa je šla, toda boljše alpinistke po Bambergovi smeri.⁴⁷ Slabše pa smo 'štanfale' po Tominškovi poti. Priznam si slabost, nisem bila zadovoljna in ugotavljala sem pojem

42 Blažina, *Dnevnik tečaja v Vratih*.

43 Skretova traverza – del zunanjega zidu Aljaževega doma ob stranišču, kjer so plezalci vadili plezanje. Veljalo je, da kdor je sposoben preplezati skretovo traverzo, zmore tudi najtežji del v Čopovem stebri (slovito prečko).

44 Blažina, *Dnevnik tečaja v Vratih*.

45 Prav tam.

46 Takratni izraz za telesno vzgojo.

47 Bambergova pot, zdaj imenovana pot Čez Plemenice na Triglav, velja za zelo zahtevno označeno pot.

o neskončnosti hudičev. Toda ekspedicija se je kmalu lepo premikala z nastavniki na čelu in čeprav po 'štamfarski'⁴⁸ poti na Triglav. Vodil je Belač,⁴⁹ lepa lahka in enakomerna hoja nas ni utrudila, prijetno smo se počutile tako tiho smo hodile s svojimi mislimi po lepi naravi, svet je bil prepojen z vonjem rastlin in jutranjim hladom nas je spremljal precej visoko. Kmalu smo bili iz gozda odprl se nam je krasen razgled na severno steno Triglava, ki mi je bila želja čimpreje jo bližje pogledati in druge stene in vrhovi pa jasno modro nebo. Počasi smo krenili proti Kredarici se napili čaja in odrinili na vrh Triglava. Pot je bila kar prijetna, jasno nebo in mrzli zrak nam je prijal. Spet smo se izpostavili soncu. Počakali smo 'Bambergovce', se slikali in odšli počasi na Kredarico na kosilo. Ostala sem brez zajtrka, le čaj sem popila in že je bil znak za odhod. Srečo sem imela, ker sem šla prva čez prag precej pred ostalimi zadaj. Tu sta bili dve žrtvi. Ena z nogo in druga z glavo, kar dobri za dva dni ostati doma. Naš program je bil (končan), le nekaj debatni sestanek se je vršil po večerji.⁵⁰

Z vidika današnjih tečajev je odločitev, da morajo "boljše" tečajnice po Bambergovi, "slabše" pa po Tominškovi poti, čudna. Že zaradi tega, ker naj bi Bambergovo pot zmožel že bolje pripravljeni gornik, Tominškova pot pa je najlažja pot iz doline Vrat na Triglav, to pa je bil tečaj za alpinistke. Razlika med obema potema glede težavnosti je majhna, najbolj se razlikujeta po izpostavljenosti, ki je na Bambergovi poti večja. Seveda moramo upoštevati kontekst takratnega časa, a to dejstva ne spremeni. Je pa možno, da je bila razlika med znanjem in sposobnostmi udeleženk tečaja tako velika, da je bila to najbolj logična odločitev.

Četrty dan (5. julij) so na tečaju imeli vaje iz plezanja na Malem Triglavu. Spoznali so tehniko plezanja in spuščanja po vrvi, ki jo plezalci poznajo kot "abzajl". Danica Blažina tukaj jasno pokaže, da je bila izvrstna plezalka že na začetku svoje alpinistične poti:

Program za torek je bil spoznamo samo tehniko na malem Triglavu ob Aljaževem domu. Tako kot vsak drugi dan smo tudi danes začeli s fiskulturo

48 Štamfanje – izraz, ki ga alpinisti danes poznajo tudi kot "šodranje", gre za povsem običajno hojo brez plezanja.

49 Marjan Keršič – Belač.

50 Blažina, *Dnevnik tečaja v Vratih*.

in zborom pri malem Triglavu. Belač in drugi nastavniki so nam pojasnili v grobih obrisih tehniko plezanja, nato pa so bili posebni ogledi po stezi. Ni mi bilo do tega, da bi mislili, da ne bom prišla do vrha, neprijetno mi je bilo zato, ker je bil to ocenjevalni vzpon in so se dajale ocene po točkah. Imela sem namen, da grem v sredini nad ostalimi dekleti, pa me je Sandi zaustavil, da z mojimi copati ne smem. Kako hudo mi je bilo pa sem sedla za skalo in gledala, ostala sem zadnja. Ugotovili so, da se nisem še vzpela, zato so me pozvali. Sama sem čutila s kakšnim ponosom in mirnostjo sem pristopila steni privezala vrv in se lahkotno, kot da sploh ne stopam, vsaj zdelo se mi je, da kar plavam, sem se vzpela čez težji del stene. Hotela sem za rokovanje za vrh triglava. Še nekaj vzponov in nato so se domenili za 'abzajlanje', tega se vsak pripravnik najbolj boji.⁵¹

Zvečer je sledil zgolj sestanek, saj je bilo za naslednji dan predvideno plezanje v Severni triglavski steni. Vendar je vreme organizatorjem in tečajnicam prekrizalo načrte, zato je namesto plezanja sledil vzpon na Rokave. V prihodnjih dneh je deževalo, zato so čas, ki so ga imeli, porabili za predavanje. *"Res je deževalo dva dni. Sledila so predavanja, politična in klasična. Med ostalimi dva zanimiva, to je Skalaška smer plezanja pozimi in Eiger. Predaval je Belač in Rado Kočever. Četrtek in petek sta minila v posedanju in počitku."*⁵²

Tabor so zaradi slabega vremena zaključili že v soboto zjutraj. V deževnih dneh so sicer naredili pohod proti Luknji,⁵³ ki pa ni bil načrtovan in je bil namenjen krajšanju časa. V petek zvečer so kot zaključek organizirali ples. *"Vsled slabega vremena smo napravili zaključek že v soboto in to s plesom. Utrujeni nismo bili in lepo nam je bilo plesati čeprav smo se zadnjič videli. Šele danes z vsemi našimi nastavniki. Ples je trajal do 1h."*⁵⁴

Rado Kočever, eden izmed naših najboljših in najbolj prodornih alpinistov povojnega obdobja, ki je na tečaju sodeloval kot inštruktor, je po zaključku Danico Blažina povabil na plezanje v Severni triglavski

51 Prav tam.

52 Prav tam.

53 Sedlo na poti čez Plemenice.

54 Blažina, *Dnevnik tečaja v Vratih*.

steni, kar je seveda sprejela. *"Rado mi je ta večer obljubil v slučaju lepega vremena vzpon v severno steno Triglava. Jasno sem bila navdušena nad tem."*⁵⁵ Očitno je, da je Rado Kočevar že pred tečajem dobro vedel, da je Danica nadarjena plezalka. Povabil jo je namreč na plezanje v Skalaški smeri z Ladjo,⁵⁶ ki ni samo dolga, ampak tudi tehnično zahtevna. Danica jo je preplezala kot druga v navezi, vendar je bila začetnica, v tem času pa ni bilo preplezanih veliko smeri z višjo težavnostno oceno. Naslednji dan, torej 10. julija, sta dopoldne preplezala še Bavarsko smer. Preplezati slednjo dan po težkem vzponu ni bilo lahko in kaže na odlično fizično pripravljenost obeh. Popoldne sta se z vlakom odpravila domov. *"Dohitela sva Polonco in nastavnika, namenila sta se v Bavarsko smer. Danes je oba mučila utrujenost, včeraj dolgega dne mi je legla v roke, pa še to moje obuvalo ali plezalniki niti stopal niso pokrivali. Peta in prsti so gledali na svetlo, kot radovedne ženske."*⁵⁷

Očitno so se nekateri inštruktorji po koncu tečaja zasebno dogovorili s tečajnicami za plezanje v Severni triglavski steni. Torej lahko zaključimo, da so bile vsaj nekatere udeleženske tečaja sposobne plezanja v navezi v dolgih plezalnih smereh, kar zahteva vsaj osnovno znanje alpinizma. Iz razpoložljivih virov je razvidno, da sta vsaj dve navezi preplezali Bavarsko smer v Severni triglavski steni, ena pa Skalaško smer z Ladjo. Preplezali so tudi *"zapadno steno Cmira v več smereh, jugovzhodno steno Spodnjega Rokava, severni raz Stenarja, vzhodni raz Stenarja. V Triglavski severni steni pa Bavarsko in Gorenjsko smer ter Jugov steber. Poleg tega so obiskale Bivak II (pod Rokavi), Bivak IV (na Kriških podih) in planino Zajavor (pod Pihavcem)."*⁵⁸

ZAKLJUČEK

Z vidika današnjih smernic izvajanja alpinističnih tečajev lahko ženski alpinistični tečaj v Vratih leta 1949 ocenim kot precej pomanjkljivo zastavljen, predvsem glede spoznavanja in učenja osnov vrvne tehnike

55 Prav tam.

56 Skalaška smer z Ladjo, V+/IV, 1000 m.

57 Blažina, Dnevnik tečaja v Vratih.

58 "Ženski alpinistični tečaj", 214.

ter plezanja in orientacije v gorah. Glede na to, da so smele plezati zgolj kot druge v navezah z moškimi inštruktorji in da so imele za samostojno plezanje premalo znanja tudi po tečaju, lahko sklepamo, da je bil tečaj v svoji osnovi organiziran tako, da so bile ženske plezalke po njem pripravljene na plezanje v navezi pod vodstvom izkušenih moških plezalcev. Če pa tečaj skušamo ovrednotiti z vidika vzponov, ki so bili opravljeni, moramo priznati, da je bil zastavljen pogumno – doseženi plezalni cilji so glede na znanje tečajnic leta 1949 zelo smeli, celo podobni ali enaki tistim, ki jih opravijo starejše alpinistične pripravnice in pripravniki v alpinističnih šolah danes.

Danica Blažina, udeleženka tečaja, je bila z izkušnjo zadovoljna. Svoj dnevnik plezalnega tečaja za ženske v Vratih leta 1949 je zaključila s pozitivno oceno, kar pritrjuje hipotezi, da je bil tečaj v okvirih zmožnosti izpeljan dobro in da je naredil korak naprej pri vstopanju žensk v svet alpinizma po drugi svetovni vojni.⁵⁹

Seveda imajo danes tečajnice in tečajniki pred tovrstnimi vzponi neprimerno več znanja in boljše opremo, kot so jo imeli leta 1949. Zato ne preseneča, da se sicer skopo poročilo v Planinskem vestniku konča takole: *"Tečajnice so pokazale izredno zanimanje za alpinistiko ter izvrstno telesno kondicijo, o čemer pričajo preplezane smeri, ki se zaradi težavnosti v začetniških tečajih običajno ne plezajo. Tečaj je pokazal, da z mladimi alpinistkami prihaja naraščaj, ki vzbuja najlepše nade."*⁶⁰

Ženski tečaj je bil potem organiziran samo še enkrat, leta 1951 na Korošici pod vodstvom Joža Čopa. Takrat se ga je udeležilo le 15 deklet oziroma žena.⁶¹

59 Danica Blažina, Dnevnik tečaja v Vratih.

60 Ženski alpinistični tečaj, stran 214.

61 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 61.

SEZNAM VIROV IN LITERATURE

Arhivski viri

Blažina, Danica. Dnevnik tečaja v Vratih leta 1949. Dnevnik je del osebnega arhiva družine Blažina, kopijo in prepis hrani avtor članka.

Časopisje

Brilej, Arnošt. "Ivan Bučer (1910–1950). Ob obletnici njegove smrti." *Planinski vestnik*, 53/9 (1953), 565.

Kostanjšek, Avgust. "Poročilo o zveznem tečaju za alpinske inštruktorje (od 16. do 29. IX. 1947)." *Planinski vestnik*, 47/11-12 (1947), 282.

Polič, Zoran. "Planinstvo v novi dobi." *Planinski vestnik*, 46/1 (1946), 1.

Zupan, Franc. "Tečaj gorske reševalne službe FZS na Jermanovih vratih od 18. do 26. V. 1947." *Planinski vestnik* 47/6–7–8 (1947), 181.

"Društvene vesti." *Planinski vestnik*, 49/8–9 (1949), 210.

"I. redna skupščina Planinskega društva Slovenije." *Planinski vestnik*, 46/1 (1946), 56.

"Plezalni tečaj Alpinskega odseka ljubljanske podružnice PDS (Od 22. do 27. julija 1946)." *Planinski vestnik*, 46/2 (1946), 209.

"Športni podvigi in tekme v naših gorah." *Planinski vestnik*, 46/1, 68.

"Ženski alpinistični tečaj." *Planinski vestnik*, 49/8–9 (1949), 213.

Literatura

Ajlec, Kornelija. "UNRRA v Jugoslaviji in Sloveniji." *Prispevki za novejšo zgodovino*, 53/2 (2013), 79–99.

Band, George. *Summit: 150 Years of the Alpine Club*. London: Collins, 2006.

Malešič, France. *Spomin in opomin gora*. Ljubljana: Didakta, 2005.

Mikša, Peter in Elizabeta Gradnik. *Trden kakor skala: kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2017.

Mikša, Peter in Urban Golob. *Zgodovina slovenskega alpinizma*. Ljubljana: FRIKO, Mikša in partnerji, 2013.

Pretnar, Jože. "Uvodna beseda." V: *Planinski zbornik 1945*, uredil Arnošt Brilej, 1–8. Ljubljana: Planinsko društvo Slovenije, 1945, 5.

Voglar, Dušan, odg. ur. *Enciklopedija Slovenije. 10. zvezek. Pt-Savn*. Ljubljana: 1996.

Spletne strani

Ekar, Franci. "Vincenc (Cene) Malovrh." Dostopno na: <http://www.gorenjci.si/osebe/malovrh-vincenc/1508/> (dostop: 20. december 2018).

Ladies Alpine Club. https://en.wikipedia.org/wiki/Ladies%27_Alpine_Club (dostop: 20. 12. 2018).

Walsh, Megan. "Can't Keep Her Down: A Consolidated History of Women's Climbing Achievements." Dostopno na: <https://www.climbing.com/people/cant-keep-her-down-a-consolidated-history-of-womens-climbing-achievements/> (dostop: 20. december 2018).

Ustni viri

Intervju z Danico Blažina. Intervju je 19. 5. 2018 opravil Jure K. Čokl, ki hrani tudi posnetek pogovora.

Intervju s Stazo Črnič. Intervju je 4. 6. 2018 opravil Jure K. Čokl, ki hrani tudi posnetek pogovora

POVZETEK

Ženski tečaj v Vratih leta 1949 je bil univerzalen primer organiziranega usposabljanja žensk za plezanje na področju Jugoslavije po drugi svetovni vojni. Z vidika takratnega časa in razpoložljive opreme ter znanja je bil organiziran dobro. V primerjavi s tečaji, ki so bili organizirani za moške tečajnike, je bil precej manj zahteven glede znanja, ki so ga tečajnice pridobile. Cilj tečaja je bil, da bi bile ženske sposobne plezati kot druge v navezi. Tečajnice so bile na tečaj vabljene, njihovo predznanje je bilo zelo različno. Po tečaju so nekatere tečajnice z inštruktorji plezale tudi samostojno, izven okvirov tečaja. Danica Blažina, udeleženka, katere gradivo v obliki dnevnika je služilo kot osnova za članek, je tečaj ocenila kot pozitiven. Kljub temu je jasno, da so imele ženske na področju plezanja po drugi svetovni vojni izrazito podrejeno vlogo